

ПАРЛАМЕНТ ВА ИЖРО ҲОКИМИЯТИ ОРГАНЛАРИНИНГ ҲАМКОРЛИГИ: МИЛЛИЙ ХАВФСИЗЛИК ЙЎНАЛИШИДА

Сарвар Холиқов

Тошкент давлат юридик университети

мустақил изланувчиси

samsmith99@mail.ru +998901340434

АННОТАЦИЯ

Мақолада Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг ижро ҳокимияти органлари билан миллий хавфсизликни таъминлаш бўйича ҳамкорлиги масалалари, хусусан норма ижодкорлиги, норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг амалий ҳаётда ишлаш механизмлари, ваколатларнинг тақсимоти билан йўналишлардаги вазифалар ҳақида сўз боради. Шу билан бирга, айтиш мумкин бўлган йўналишда Ўзбекистондаги мавжуд муаммолар ва уларнинг ечимлари, хавфсизликни таъминлаш йўналишидаги замонавий усул ва механизмлари ҳақида баён этилган.

Калит сўзлар: Парламент, Қонунчилик палатаси, Сенат, Вазирлар Маҳкамаси, миллий хавфсизлик, норма ижодкорлиги.

СОТРУДНИЧЕСТВО ПАРЛАМЕНТА И ОРГАНОВ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ: В НАПРАВЛЕНИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Сарвар Холиқов

независимый соискатель Ташкентского государственного

юридического университета

samsmith99@mail.ru +998901340434

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются вопросы взаимодействия палат Олий Мажлиса Республики Узбекистан с органами исполнительной власти по обеспечению национальной безопасности, в частности создание норм, механизмов работы нормативно-правовых документов в практической деятельности, задач связанных с распределением полномочий. При этом в этом направлении описываются текущие проблемы в Узбекистане и пути их решения, а также современные методы и механизмы обеспечения национальной безопасности.

Ключевые слова: Парламент, Законодательная палата, Сенат, Кабинет Министров, национальная безопасность, нормотворчество.

COOPERATION BETWEEN PARLIAMENT AND EXECUTIVE AUTHORITIES: NATIONAL SECURITY

Sarvar Kholikov

Independent researcher Tashkent state university of law

samsmith99@mail.ru +998901340434

ABSTRACT

The article discusses the issues of interaction between the chambers of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan and the executive authorities to ensure national security, in particular the creation of norms, mechanisms for the operation of legal documents in practice, tasks related to the distribution of powers. At the same time, current problems in Uzbekistan and ways to solve them, as well as modern methods and mechanisms for ensuring national security are described in this direction.

Keywords: *Parliament, Legislative Chamber, Senate, Cabinet of Ministers, national security, rule-making.*

КИРИШ

Миллий хавфсизлик кўп жihatдан давлатнинг сиёсий барқарорлигига боғлиқ бўлиб, муайян шароитда сиёсий барқарорликка таҳдидлар бутун миллий хавфсизликка таҳдидларга айланиши мумкин. Бу, айниқса, мумкин бўлган оқибатларнинг сабаблари ва таҳлилларини, биринчи навбатда, сиёсий етакчиликка ишончсизлик, давлат ҳокимияти тузилмалари ва сиёсий етакчиларнинг паст рейтинги ҳамда парламентнинг миллий хавфсизликни таъминлаш бўйича ваколат ва амалдаги ҳаракатлари орқали кўринади. Бу йўналишда нафақат парламент балки бошқа идоравий тузилмаларнинг ҳам фаолияти ҳамда ўзаро ҳамкорлиги масалалари муҳим ўрин тутди.

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022 – 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ–60-сон Фармони билан тасдиқланган 2022 – 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясини «Инсон кадрини улуғлаш ва фаол маҳалла йили»да амалга оширишга оид Давлат дастурида қонун ижодкорлиги ва парламент назоратини амалга оширишнинг амалдаги механизмлари самарадорлигини ошириш бўйича муҳим вазифалар белгиланган [1].

Мамлакатимизда мустақилликдан бери миллий, иқтисодий, ахборот, ҳарбий хавфсизлигини таъминлашга алоҳида эътибор қаратилиб келинган бўлиб, йиллар давомида ушбу йўналишда узлуксиз равишда ислохотлар амалга оширилган. Бугунги глобаллашув даврида жаҳон ҳамжамияти билан ўзаро уйғунлашиш ҳамда ҳамкорликда фаолият юритиш ҳар қачонгидан ҳам зарур аҳамиятга эгадир. Давлатнинг миллий манфаатларини таъминлаш бевосита миллий хавфсизлик сиёсати билан бевосита боғлиқдир. Бунинг учун эса аввало қонунчилик ҳокимиятини халқаро андозалар ва маҳаллий шарт-шароитлардан келиб чиққан ҳолда ривожлантириш, унга зарур ваколатларни тақдим этиш ҳамда вазифаларни аниқ белгилаб бериш долзарб аҳамиятга эгадир.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Миллий хавфсизлик куйидаги принциплар асосида таъминланади, яъни ҳар бир давлат айти ушбу принциплардан келиб чиқиб, миллий хавфсизлик доктринасини яратиши лозим:

- инсон ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя этиш;
- қонуннинг устунлиги, Конституция ва қонунларга ҳамда халқаро ҳуқуқнинг умум эътироф этган нормаларига оғишмай риоя этиш;
- маънавий салоҳиятга, миллий ўзликни англашга ва халқнинг маънавий қадриятларига таяниш;
- миллий манфаатларнинг устуворлиги;
- миллатлараро ва конфессиялараро тотувликни таъминлаш;
- шахс, жамият ва давлат манфаатларининг ўзаро мувозанатига риоя этиш;
- ҳудудий яхлитликни сақлаш ва давлат чегараларининг бузилмаслиги;
- хавфсизликнинг бўлинмаслиги;
- ҳарбий-сиёсий блокларда қатнашмаслик;
- ташқи сиёсатни мафкуралаштиришдан тамоман воз кечиш.

Маълумки, ҳар бир давлатнинг асосий қонунидан жой олган жиҳатлар сифатида шахслар эркинлиги ва хавфсизлиги ҳамда адолатли муҳитни яратиш, ўз халқининг хавфсизлиги ва ишончли ҳимоясини таъминлаш билан бирга уларнинг эркин ҳаракатланишига кўмаклашишдан иборатдир. Айти ушбу масалаларни биз миллий хавфсизликнинг асосий тамойилларига киритишимиз мумкин.

Тарихдан ва юрипруденциянинг қоидаларидан маълумки, ҳокимиятлар бўлиниши принципининг энг муҳим талаблари қаторида бўлган “бир-бирини тийиб туриш”, “мувозанатда сақлаш”, “ўзаро таъсир ўтказиш” кабиларни санаб

ўтиш лозим. М.Ахмедшаевага кўра, ҳокимиятларнинг бўлиниши, айти пайтда ҳокимиятлар бирлигини тақозо этади. Шу боис, бугунги кунда ҳокимият тармоқларининг мустақиллиги, бўлиниши баробарида, уларнинг бир-бирини тўлдириши, ўзаро муносабат ва ҳамкорликка асосланган янги тип (субсидиар) муносабатлар палласига киришиши содир бўлмоқда [2]. Академик А.А. Кокошиннинг қуйидаги фикрлари аҳамиятга молик, “барча Ғарб давлатлари камида иккита умумий хусусиятга эга. Улар миллий хавфсизлик тизимига киритилган соҳаларда фуқаролик бошқарувининг аниқ тизимининг мавжудлиги ва бу сиёсатни амалга оширишда парламентларнинг муҳим ўрин тутишлиги” [3]. Айти шу жиҳатдан парламент ва ижро ҳокимияти ўртасида миллий хавфсизликни белгилаш билан боғлиқ ҳамкорликда парламент устувор кучга эга бўлиши лозим.

Парламентнинг давлат ва жамиятдаги ижтимоий муносабатларни ривожлантиришдаги роли асосан қонунчилик органи сифатида давлат ва жамият ҳаёти учун муҳим бўлган умумий қоидаларни ишлаб чиқиш ҳамда ижро ҳокимияти ва бошқа давлат тузилма ва институтларнинг ҳаракатларини назорат қилиш ҳамда мувофиқлаштиришдан иборат. Парламент миллий хавфсизликни таъминлаш билан боғлиқ муносабатларга кўпроқ ўзининг назорат функцияси орқали киришади. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 9 сентябрдаги “Ўзбекистон Республикасида маъмурий ислохотлар концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармони маҳаллий давлат бошқарувини демократлаштиришни ва модернизациялашни давом эттиришда муҳим роль ўйнади [4]. Концепцияда бошқарувнинг вертикал тизими механизмларини ва ижро этувчи ҳокимият органларининг ўзаро ҳамкорлигини такомиллаштириш давлат бошқаруви тизимини тубдан ислох қилиш бўйича маъмурий ислохотларнинг асосий йўналишлари ва вазифаларидан бири этиб белгиланди.

Қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимият ўртасидаги фаол ҳамда самарали ҳамкорликни таъминламасдан эса бунга эришиб бўлмайди. Шу маънода, мамлакатнинг демократик тараққиёт сари барқарор ривожланишида ва давлат ҳокимияти тизимида мутаносиб мувозанатни таъминлашда парламентнинг ижро этувчи ҳокимият билан ўзаро муносабатларини оқилона ташкил этиш ва амалга ошириш муҳим ҳисобланади. Айтиқса, давлат бошқарувини янада демократлаштириш ва модернизациялаш шароитида парламент ва ижро этувчи ҳокимият муносабатларини ислохотлар талаби

нуқтаи назаридан таҳлил қилиш, бу борадаги мавжуд муаммоларни аниқлаш ва уларнинг ечимларини ишлаб чиқиш долзарб аҳамият касб этади [5].

Парламент назорат функциясининг сиёсий моҳияти ҳокимиятни бўлишнинг демократик ташкилий тизими шароитида халқ ўзи ишониб ҳокимият ваколатини топширган барча тузилмалар фаолиятини назорат қилиш ҳуқуқига эга эканида намоён бўлади. Назорат функциясини амалга оширишдан асосий мақсад – ижро ва суд ҳокимияти органлари билан мувофиқлаштирувчи ҳамкорлик орқали жойлардаги реал аҳволни ўрганиш асосида барча минтақаларда қонунлар ижросини амалий яхшилаш, қонунларни амалга ошириш механизмини такомиллаштиришдир [6]. Ҳуқуқшунос олим Ю.Н.Стариловга кўра, давлат ҳокимиятининг бўлиниши принципи қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятларининг ўзаро тенглигини, давлат ҳокимиятининг монополлаштирилмаслигини билдирибгина қолмасдан, балки улар ўртасидаги алоқаларнинг соғлом рақобат муҳитида ва ҳамкорлик билан ташкил этилишини ҳам англатади [7]. В.Е.Чиркин ҳам ўхшаш фикрни билдириб, қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимият тармоқлари ҳамкорлиги ва алоқадорлиги жуда зарурлигини таъкидлайди. Унинг фикрича, бундай ҳамкорлик “бир-бирини тийиб туриш ва мувозанатда сақлаш” ғояси билан бир қаторда ҳозирги замон давлат ҳокимияти бўлиниши принципининг муҳим ва ажралмас таркибий қисмидир [8].

Р.Р.Ҳакимовнинг фикрига кўра эса, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ижро этувчи ҳокимият билан ўзаро муносабатлари нисбатини таҳлил қилиш орқали амалиётда, “ушбу нисбат кўпроқ ижро этувчи ҳокимият томон оғишини”, шу боис парламентнинг ижро этувчи ҳокимиятга нисбатан ваколатларини амалга ошириш механизмларини такомиллаштириш зарурлиги ҳақида айтиб ўтган [9].

Юқоридаги фикрларни кўллаб-қувватлаган ҳолда ваколатлар билан боғлиқ жиҳатларни аввало хавфсизлик соҳасидаги жиҳатлар билан боғлаш алоҳида аҳамият касб этади. Шунингдек, унутмаслик керакки, ривожланган мамлакатларда парламент миллий хавфсизлик билан боғлиқ жараёнларда етакчи рол ўйнаш билан бирга, ушбу йўналишнинг асосий тамойилларини белгилаб беради. Шунингдек, ижро этувчи ҳокимият тузилмалари ва тизимида жамият ривожланиши эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда диалектик равишда тузилмавий ўзгаришлар юз бериб туриши, натижада ташкилий-ҳуқуқий шаклларнинг тез-тез ўзгариб туриши ушбу орган вазифа ва функциялари ҳамда

мақомида ҳам ўзгаришларга олиб келиши, бу ҳолат эса ўз навбатида ортиқча қоғозбозлик ва ташкилий ишларга эҳтиёж туғдиради.

Демократия талабларига жавоб берадиган ҳаётий парламент институтини яратиш мамлакатларимиз олдида турган энг муҳим вазифалардан биридир. Бугунги кунда давлат учун масъул бўлган парламент жаҳонда рўй бераётган турли иқтисодий-ижтимоий, сиёсий муаммоларга қарши туришга ва хавфсизлик-мудофаа масалалари бўйича самарали ва демократик фуқаролик назоратини ташкил этувчи институтлардан бирига айланиш лозим.

Ўзбекистон тараққиётининг янги босқичида парламент давлатимиз раҳбарининг ташаббуси билан ишлаб чиқилган, очиқ, ўзаро манфаатли ва амалий ташқи ҳамкорликка қаратилган, Ватанимиз миллий манфаатларини ҳимоя қилишга ҳамда илгари суришга асосланган ташқи сиёсий йўлнинг фаол иштирокчисига айланди. Ўз навбатида, қуйи палатанинг парламентлараро ҳамкорлик алоқалари мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларга мос равишда янги сифат босқичига кўтарилди.

Хавфсизлик масалалари ҳозир ўтмишга нисбатан анча кенг нуқтаи назардан қаралмоқда. Хавфсизлик бугунга келиб, фақат шахсий ҳимоя, ҳарбий таҳдидлар ва қуролли хужумлардан ҳимояланиш эмас, балки ҳар бир давлатнинг асосий устувор мақсад ва вазифаларидан бири бўлиб қолмоқда. Зеро, хавфсизлик тушунчаси анча кенг бўлиб, у эпидемиялар ва юқумли касалликлар қарши ҳимоя, терроризм ва уюшган жиноятчиликка қарши кураш, “хавфсиз фуқаро” ва ишончли озиқ-овқат таъминоти хавфсизлигини таъминлаш, ҳалокатли иқлим ўзгаришини олдини олиш каби турли масалаларни ўз ичига олади. Мамлакатлар глобаллашувнинг ўсиши туфайли ташқи дунёга тобора кўпроқ қарам бўлиб бормоқда. Ҳар бир давлат ўз ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари, ресурсларнинг мавжудлиги ва бошқа давлатлар билан ўзаро ҳамкорлик қилиш имкониятидан келиб чиққан ҳолда юзага келган муаммоларни ҳал қилади.

ХУЛОСА

Фуқароларнинг турли фикр-мулоҳазаларини инобатга олган ҳолда тегишли қонунчиликни яратиш билан бирга парламент давлат бошқарувининг институционал тизимини бир меъёردа ишлашини таъминлаши натижасида демократик анъаналар ва фуқаролик назорати жараёнини биргаликда қўллаб-қувватлашда муҳим ўрин тутди. Кўплаб мамлакатларда парламент кўпинча ижроия ҳокимиятини назорат қилувчи ҳамда президент таклифларини

давлатнинг асосий қонуни қоидаларига мувофиқлаштирадиган расмий институт сифатида қаралади.

Шу билан бирга, парламент назорати уларни шакллантирган жамият иродаси парламентлари томонидан жамоатчилик билан таъминлашнинг бир шакли эканлиги яққол кўриниб турибди. Миллий хавфсизлик соҳасида парламент назорати кўпинча фуқаролар, жамият ва давлат учун молия-бюджет соҳаси, ҳуқуқ ва эркинликлар соҳаси, ижтимоий сиёсат ва бошқалардан кам эмас. Шунингдек, парламентнинг ушбу йўналишдаги сиёсати халқаро ва миллий хавфсизлик ҳолатига ижобий ёки аксинча, салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Бундан ташқари, парламент муаммолари (яъни, маълум даражада жамоатчилик) бу соҳадаги назорат, унинг шаффофлиги, мавжудлик даражаси ва самарадорлиги, ва унга ижро етувчи ҳокимият органлари етарли жавоб ҳар доим фуқароларнинг қаттиқ қизиқиш уйғотади.

REFERENCES

1. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 06/22/89/0227-сон, 21.04.2022 й., 06/22/113/0330-сон.
2. М.Ахмедшаева. “Давлат ҳокимияти тизимида ижро ҳокимияти”. юрид. фан. номзоди. ... дис. – Тошкент, 2010. 316-б.
3. Кокошин А.А. Стратегическое управление: теория, исторический опыт, сравнительный анализ, задачи для России. М.: МГИМО (У) МИД РФ; РОССПЭН, 2003 51 б.
4. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 37-сон, 979-модда.
5. Ҳақимов Р.Р. “Давлат ҳокимияти тизимида парламент: назария ва амалиёт муаммолари” мавзусидаги юридик фанлар номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Т. 2009 й. 75-б.
6. Усмонов М.А. “Хавфсизлик ва мудофаани таъминлаш бўйича давлат функциясининг назарий ва ҳуқуқий асослари”. юрид. фан. номзоди. ... дис. – Тошкент, 2010. 68-б.
7. Стариков Ю.Н. Курс общего административного права. Т. 1. М.: Норма, 2002. -С. 67.
8. Чиркин В.Е. Основы сравнительного государственоведения. М.: Юрист, 2001. - С.85.
9. Ҳақимов Р.Р. Давлат ҳокимияти тизимида парламент: назария ва амалиёт муаммолари. юрид. фан. номз. ... дисс. автореф. -Т.: (26 б.) -Б.14.

-
10. Юлдашов А., Чориев М. Договорно-правовые отношения в области авторского права и ответственности за нарушение авторского права: национальный и зарубежный опыт //Общество и инновации. – 2020. – Т. 1. – №. 1/s. – С. 511-522.
 11. Юлдашов А. Интеллектуал мулк бўйича миллий стратегияларнинг аҳамияти ва бутунжаҳон интеллектуал мулк ташкилотининг бу борада тутган ўрни //юрис ахборотномаси. – 2020. – Т. 1. – №. 2. – С. 53-59.
 12. Юлдашов А. Географик кўрсаткич тушунчаси ва иқтисодий мустақамлашда унинг тутган ўрни //Юрист ахборотномаси. – 2021. – Т. 2. – №. 1. – С. 249-257.
 13. Yuldashov, A. A. "Government policies related to social protection of disabled persons in Uzbekistan: National and international aspects." (2012): 186-191.
 14. Abdugopirovich, Yuldashov Abdumumin. "Types Of Legal Protection Of A Trademark (Service Mark) In Foreign Countries: The Example Of The Madrid System." Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT) 12.4 (2021): 1068-1073.
 15. Abdugopirovich, Y.A. and Abduvali o'g'li, M.S. 2022. MUALLIFLIK HUQUQLARINI JAMOAVIY BOSHQARISH AMALIYOTI: JAHON TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON. Modern Journal of Social Sciences and Humanities. 5, (Jun. 2022), 254–263.